Menoušková, Dana

Hradisko sv. Klimenta

In: *Konference Pohansko 1999 : 40 let od zahájení výzkumu slovanského hradiska Břeclav-Pohansko : Břeclav-Pohansko 3.-4.VI.1999.* Měřínský, Zdeněk (editor). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, pp. 159-184

ISBN 80-210-2547-6

Stable URL (handle): https://hdl.handle.net/11222.digilib/133139
Access Date: 30. 11. 2024
Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MUNI ARTS Masarykova univerzita Filozofická fakulta

Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University
digilib.phil.muni.cz

DANA MENOUŠKOVÁ

HRADISKO SV. KLIMENTA

Hradisko u obce Osvětiman, rozkládající se na hranici okresu hodonínského a uherskohradišťského, lidově zvané sv. Klimentek, je ukázkovým příkladem archeologické lokality, jejíž význam závisí na fantazii a vynaloženém úsilí osoby, která interpretaci podává. O její pohnuté historii existuje několik „takřka zaručených verzí" a celá řada hypotéz (srovnej SKLENÁŘ 1977, 158–165; VESELÝ 1963, 1969). Holých a nepopíratelných faktů, na nichž každá, byť sebeodvážnější hypotéza stojí, je ovšem pomálu. Shrnout ona známá i méně známá fakta, porůznu roztroušené časopisecké stati, vyjadřující se většinou jen k dílčím otázkám: k možné funkci lokality v 9. století, k opevnění hradiska, k datování jeho zániku či ke stáří zde nalezeného kostela (STAŇA 1985, 157–200; GALUŠKA 1993, 73–74; PROCHÁZKA 1990, 294; ZACHERLE 1975, 79–98; 1987, 21–34; MĚŘÍNSKÝ 1980, 36, 48–49; 1986, 62–63; KONEČNÝ – KUDĚLKA – MALINOVÁ – SAMEK 1977–1978, 41), a na jejich základě pak představit hradisko co možná nejkompletněji, si vytkl za cíl následující text.

I. Popis lokality

Sv. Kliment leží v jihozápadní části Chřibů, východně od cesty z Vřesovic (Osvětiman) na Koryčany. Situován je do nadmořské výšky cca 400–446 m na ostrožnu trojúhelného tvaru s delší osou směřující k jihojihovýchodu. Na západě je lokalita vymezena údolím Klimentského potoka, který se na jihovýchodě stéká s vodotečí bez názvu, vymezující polohu z východu. Od hladiny soutoku potoků až po vrchol je ostrožna vysoká 140 m. Východní, jihovýchodní a jihozápadní strany strmě spadají do údolí, kdežto k severu se sklání jen mírný terasovitý svah. Samo hradiště má protáhlý tvar o udávané rozloze necelých 22 ha a vymezuje jej dvojnásobné valové opevnění s předsunutým valem na šíji. Tento val o délce asi 240–250 m probíhá na severovýchodní straně hradiska (podrobný popis viz HRUBÝ 1959, 31–33; ZACHERLE 1975, 79–98; 1987, 21–34). Vnější val, jehož celková délka činí asi 1,9 km, je vysoký maximálně 2 m, široký 6–9 metrů. Příkopy po obou stranách valu jsou výstižně komentovány jako „o málo užší" (než val), „ale už hodně zanesené" (SKLENÁŘ – KAZDOVÁ – VIGNATIOVÁ 1993, 161). Opevnění, nejlépe zachované na severovýchodní straně, kudy dnes vede přístupová cesta, má tedy (směrem od úpatí po vrchol) tento sled: příkop – val – příkop (?) – val – terénní zarovnávka – terasa (?) či val (?). Vnější ani vnitřní val nejsou zachovány po celé své délce. Zatímco vnitřní prstenec je dnes dobře viditelný jen na východní straně, vnější val je spolu s příkopem částečně zachytitelný ještě na západě, nejlépe pak na severovýchodě a severu. Tam je také patrné přerušení příkopu. Další takovéto (třicetimetrové) přerušení, které by mohlo signalizovat původní vstup do hradiska, se obecně uvádí na jižní straně a o menším bočním vstupu se uvažuje na jihovýchodě (např. ZACHERLE 1987, 27). Tentýž autor se domnívá, že absence hradby na severozápadě je zapříčiněna především sesuvy půdy (ZACHERLE 1987, 31), nikoli nedokončeností opevnění. Na jihovýchodě hradiska, kde je svah poněkud strmější, pak opevnění chybí

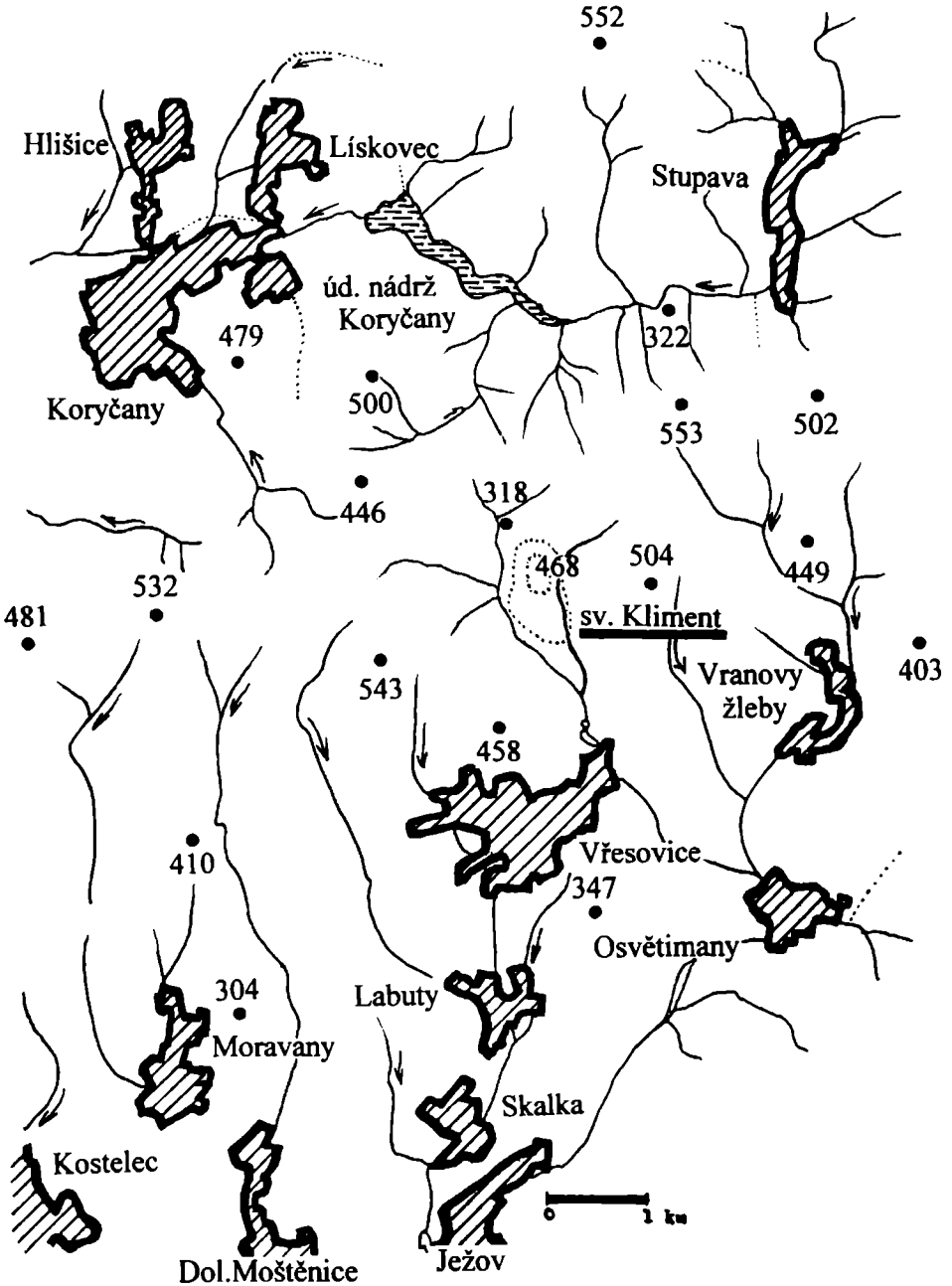

Obr. 1. Situační mapa hradiska sv. Klimenta, současných sídel, vodoteče a vrcholů v oblasti. Lokalita vpravo ve středu vyznačena tečkováním, vodoteče zvýrazněny šipkami, vrcholy kótou.

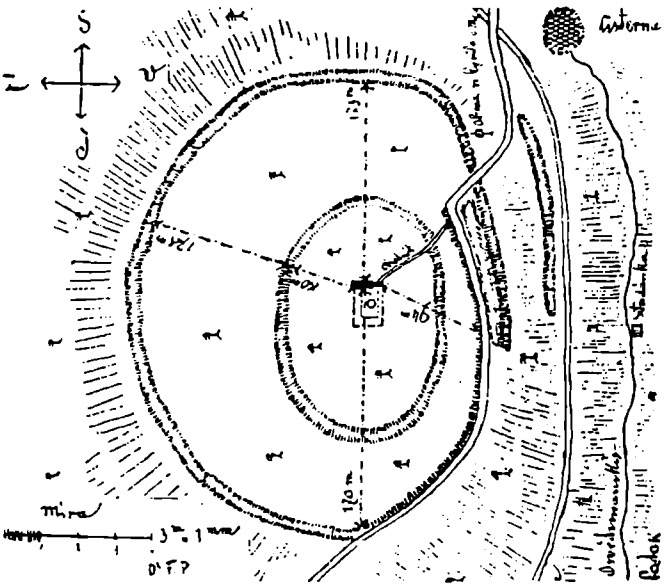

Obr. 2. Plán hradiska sv. Klimenta podle F. Přikryla. Podle: HRUBÝ 1959, 29, obr. 2: 1.

úplně. Obvod vnitřního opevnění činí asi 1 km a vymezuje plochu cca 8 ha. Šíře vnitřního valu je 5–7 m a příkop, který jej provází, je poměrně mělký.

Vlastní akropole, tedy místo, kde stával augustiniánský konvent a kde je dnes částečně zrekonstruované základové zdivo prozkoumaného kostela, je situována na severovýchod lokality. Tvoří ji nejspíše uměle srovnaná plošina o rozměrech 80 x 50 m.

Klimentek je tedy na první pohled výhodnou a důkladně opevněnou lokalitou, příhodně položenou, s dobrým výhledem a s přístupem k vodě těsně pod hradbou. Vodu je však možné získat i v nevelké hloubce pod povrchem přímo v opevněném areálu. Hradiště by tak mohlo zajistit dostatečnému množství případných obránců, potřebnému k jeho obraně, požadovaný přísun vody.

Popisu a zaměření se hradisku dostalo již od F. Přikryla (1883), I. L. Červinky (viz obr. 2, 3), V. Hrubého (viz obr. 4) a doposud nejnovější zaměření pochází od ing. S. Zacherleho (viz obr. 5; ZACHERLE 1975; 1987)[1]. Ke konstrukci opevnění existuje jen několik stručných zmínek (srov. GALUŠKA 1993, 73–74; PROCHÁZKA 1990, 294; dílčím způsobem i MICHNA 1973, 194; ZACHERLE 1987, 21–33). Oba prvně zmínění autoři se fakticky shodují na možnosti existence kamenné konstrukce (plenty) u vnitřního valu. Na ni ukazuje i řez vnitřním opevněním, jenž byl pod vedením L. Galušky proveden roku 1989. Výsledkem výzkumu bylo zjištění, že: „těleso opevnění vzniklo navršením zeminy z vnitřní strany, přičemž v takto vzniklém plytkém příkopu byla výzkumem nalezena nevysoká kamenná „zídka“, 80 cm široká. V samotném valu byly zjištěny četné kameny, pocházející pravděpodobně z čelní kamenné zdi.“ (GALUŠKA 1993, 73–74). R. PROCHÁZKA (1990, 294) navíc předpokládá kamennou plentu i na místech jižního předhradí.

II. Dějiny výzkumů

Nálezová situace na hradisku je zkomplikovaná nejen stavbami augustiniánského proboštství, fungujícího ve druhé polovině 14. až první třetině 15. století, ale i nejrůznějšími

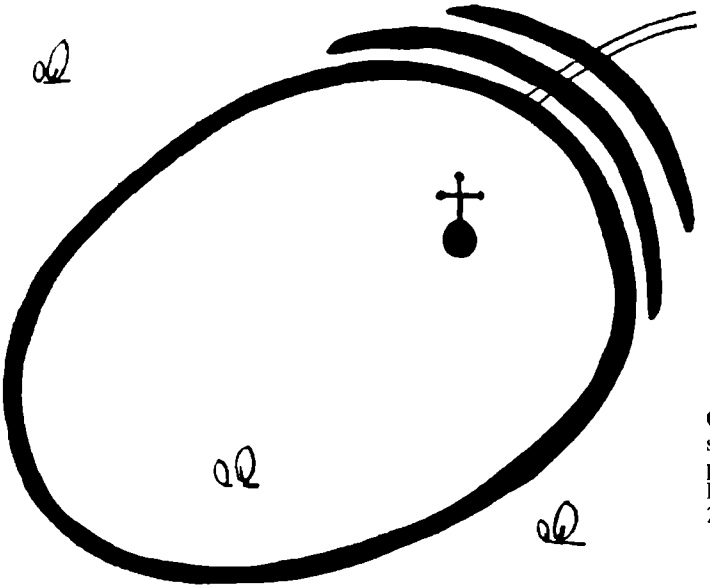

Obr. 3. Plánek hradiska sv. Klimenta podle I. L. Červinky. Podle: HRUBÝ 1959, 29, obr. 2: 2.

amatérskými výkopy vedenými a oživovanými cyrilometodějskou tradicí. Původní snahy objevit zde ukrytý poklad, domnělý hrob Metodějův, či snadná dostupnost „volně ležícího stavebního materiálu" vedly během uplynulých dvou a půl století k vážnému narušení lokality (srov. HRUBÝ 1959, 19–49; ONDRUŠ 1965, 112–115; SKLENÁŘ 1977, 158–165; ZACHERLE 1987, 21–23). „Značná část hradiska, zejména svatyně a její nejbližší okolí, byla neodborným výzkumem zničena a romantický výklad, vycházející z nepodložených pověstí i z pouhé fantazie, přispěl k tomu, že skutečný historický význam této lokality se stal v očích odborníků téměř pochybným" (ONDRUŠ 1965, 113).

Dosti podrobný přehled nejrůznějších zásahů, výkopů i výzkumů podal ve své souhrnné práci už V. HRUBÝ (1959). Upozorňuje zde, že snad už kolem roku 1770 pátrali tehdejší buchlovští páni z Petřvaldu na Klimentku po pokladech a „všechno přehrabali", zda skutečně druhotně užili kamenické články, prahy, schody, rámy dveří apod. při následných vlastních stavebních aktivitách, zůstává ovšem sporné. V souvislosti s Klimentem se pak znovu na počátku 19. století dočteme právě o buchlovských pánech, k roku 1837 o V. Juganovi, který zde vykopal základy kostela a dal na ně z rozházených kamenů zdiva naskládat zídky (HRUBÝ 1959, 34–41). Hradisko a jeho okolí hostilo v letech 1885 a 1888 také Vlastenecký musejní spolek v Olomouci vedený Jindřichem Wankelem a Konstantinem Černochem. Jim mělo údajně přináležet objevení „zdí kláštera z doby cyrilometodějské" (HRUBÝ 1959, 34–41). Do Wankelových rukou se dostaly snad i nálezy učiněné zde při výzkumné akci stupavským farářem Vavřincem Sigmundem a řídícím učitelem Josefem Faitem. Roku 1878 se začal problematikou svatého Klimentka intenzivně zabývat drahotušský farář František Přikryl. Další výzkumy i stavba dřevěné kapličky v místech kostelního chóru (1880 či 1885) jsou dílem iniciativy boršického faráře Jana Studeného. „Po nich ještě přišli mnozí jiní, kteří sice o horu svatoklimentskou živě se zajímali, avšak výsledků svých pokusů neuveřejnili" (HRUBÝ 1959, 37). Výmluvným dokreslením těchto slov je příklad ozdobných dlaždic o průměru 22,4 a 21 cm, o jejichž původu a dnes i místě uložení toho mnoho nevíme.

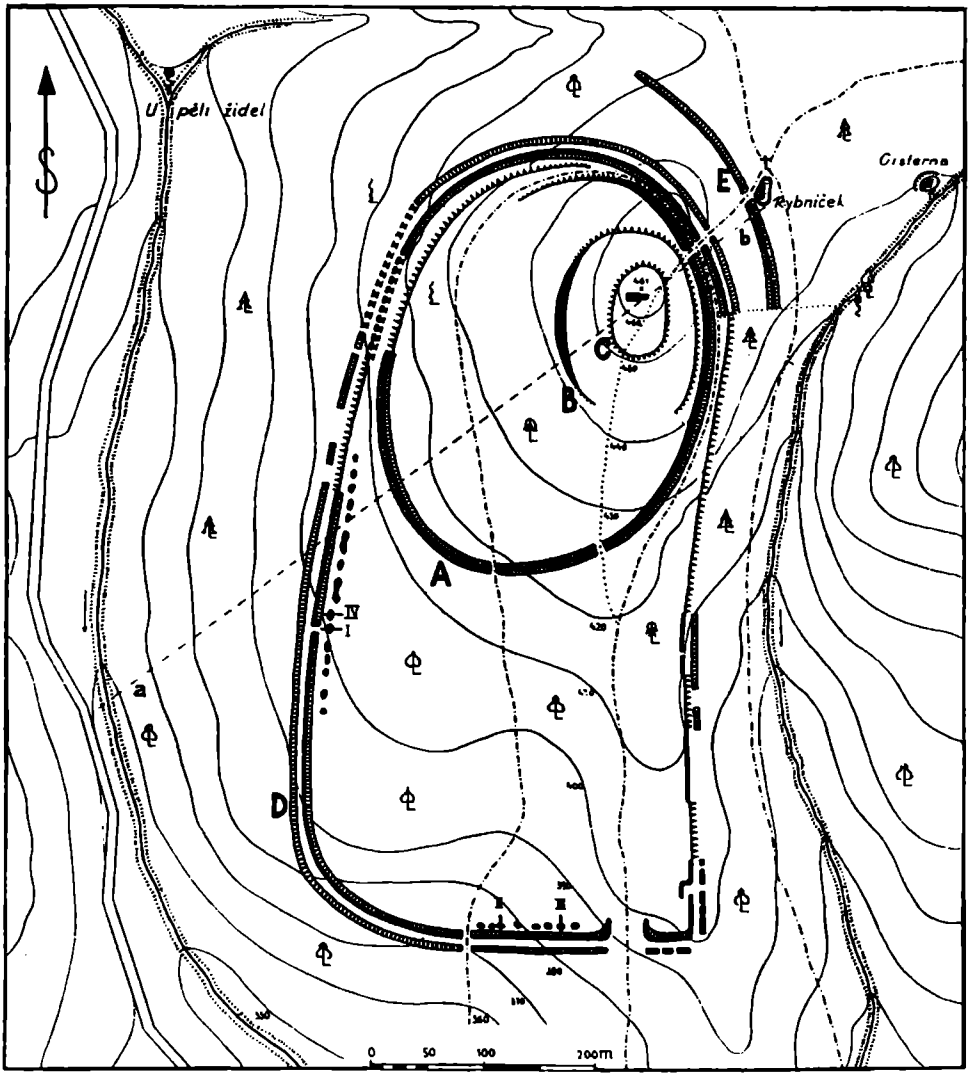

Obr. 4. Plánek hradiska sv. Klimenta podle zaměření a zakreslení V. Hrubého. Podle HRUBÝ 1959.

Snad první zdokumentovaný a nálezovou zprávou obstaraný výzkum prováděl v letech 1903–1905 poštovní oficiál Robert Čechmánek (viz níže). O povrchových sběrech spolku „Starý Velehrad" z prostoru hradiska se k roku 1931 zmiňuje K. Hanák (HRUBÝ 1959, 40–41). V následujících dvou letech (1932–33) řídí tamní terénní průzkum ve spolupráci s Československým státním archeologickým ústavem v Praze Antonín Zelnitius a prozkoumává domnělé mohyly na sv. Klimentku. Z pověření tohoto ústavu provádí o rok později Jaroslav Böhm první orientační výzkum vnějšího valu na jižní straně předhradí. Další výzkumy pak přerušila válka. „Všechny popsané terénní zásahy a výzkumy, jejichž výsledků nebylo ani využito, značně ztížily předpoklady pro výzkum systematický, i když nenarušily

původní stav a vrstvy do té míry, že by nemohl přinést nové poznatky. Ukázalo se to při sondážním výzkumu prováděném r. 1958 Moravským muzeem v Brně" (HRUBÝ 1959, 41). Výzkum, který přinesl nejen nové zaměření lokality, ale otevřel také vážnou a dodnes neuzavřenou diskusi nad stářím zde nalezených základů kostela, je dílem Viléma Hrubého (1958) a Vladimíra Ondruše (1961–62). V jeho rámci došlo k položení osmi sond a k výzkumu domnělých mohyl. Zrevidovány byly rovněž výsledky předchozích výkopů na návrší (viz níže). Během sedmdesátých a osmdesátých let se hradisko dočkalo vedle dílčí sondáže R. Snášila (MICHNA 1973, 194) i základního geologického a petrografického průzkumu (ZACHERLE 1987, 21–23) a rovněž tak geofyzikální prospekce. Jejich výsledkem bylo nejen několik podrobných zpráv, ale i nové zaměření lokality a vytvoření plánu 1:1 000 (HAŠEK – MAYER 1976; ZACHERLE 1975; 1987). Zatím posledním, kdo přispěl k poznávání historie tohoto hradiska, byl v roce 1989 L. GALUŠKA (1993, 73–74; viz výše). Závažná zjištění tohoto výzkumu se týkají především konstrukce valů a objevu výrobního objektu s destrukcí topeniště včetně střepového materiálu datovaného do velkomoravského období.

III. Písemné zprávy k osídlení hradiska[2])

Podrobně o hradisku informuje listina datovaná v Brně dne 18. dubna 1358. V ní olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimě potvrzuje předchozí dar moravského markraběte Jana Jindřicha (1322–1375), který daroval kapli sv. Klimenta u Osvětiman brněnským augustiniánům – poustevníkům, aby při ní zřídili probošství. V této listině se přímo mluví o „kapli blahoslaveného Klimenta, papeže a mučedníka, v lesních zátiší nového zámku svého Cimburka ležící, v dobách sice dávných vystavěné k uctívání téhož svatého, nyní však mnohých let bohoslužby pohřešující, zároveň s budovou k téže kapli přiléhající, obehnanou vůkol příkopy" (srov. VESELÝ 1963; 1969, 10–13; HRUBÝ 1959, 22–23). Zmínka o kostelíku, který byl v polovině 14. století, když se zde usazují brněnští augustiniáni, už opuštěn, se stala životodárným zdrojem mnoha legend. Neznámo jak staré založení augustiniánům předcházejícího kostela a živá cyrilometodějská tradice pak daly vzniknout myšlenkám o velkomoravském původu kostela a úvahám o jeho funkci coby kněžského učiliště či dočasného útočiště pro ostatky sv. Klimenta. A to už byl jen krůček k pověsti o zdejším Metodějově hrobu (viz SKLENÁŘ 1977, 158–165).

Vraťme se však k faktům. Zdá se, že jisté je to počáteční. Tedy někdy kolem roku 1358 hradisko osazují augustiniáni. Zánik konventu pak býval spojován s nočním útokem husitů na město Kyjov roku 1421 (např. HRUBÝ 1959, 25–26). Jak však poukázala V. FIALOVÁ (1952, 353) či Z. MĚŘÍNSKÝ (1980, 36), není zánik hradiska k tomuto datu podložen soudobými prameny, ale až pozdějšími historickými pracemi. Zničení probošství brněnských augustiniánů na hradisku sv. Klimenta lze tedy jen rámcově klást do rozmezí let 1421–1431 (MĚŘÍNSKÝ 1980, 48–49). Ať už bylo hradisko napadeno kdykoli, zdá se, že poškození nebylo nijak zásadní a snad se dokonce uvažovalo o opravě. Vyplývá to z faktu, že tamní probošt přesídlil jen do blízkých Vřesovic. Ačkoli k návratu mnichů už nedošlo, byly zbytky klášterních budov stále zčásti obyvatelné (HRUBÝ 1959, 26). K naprostému opuštění hradiska pak došlo počátkem 16. století, což potvrzuje také archeologický inventář.

IV. Archeologické nálezy

Na Klimentku se doposud proběhnuvší archeologické výzkumy významnou měrou vyjádřily k několika sporným otázkám. Došlo tak:

1. k výzkumu domnělých mohylníků s pohřby,
2. k průzkumu základů kostela na akropoli hradiska,

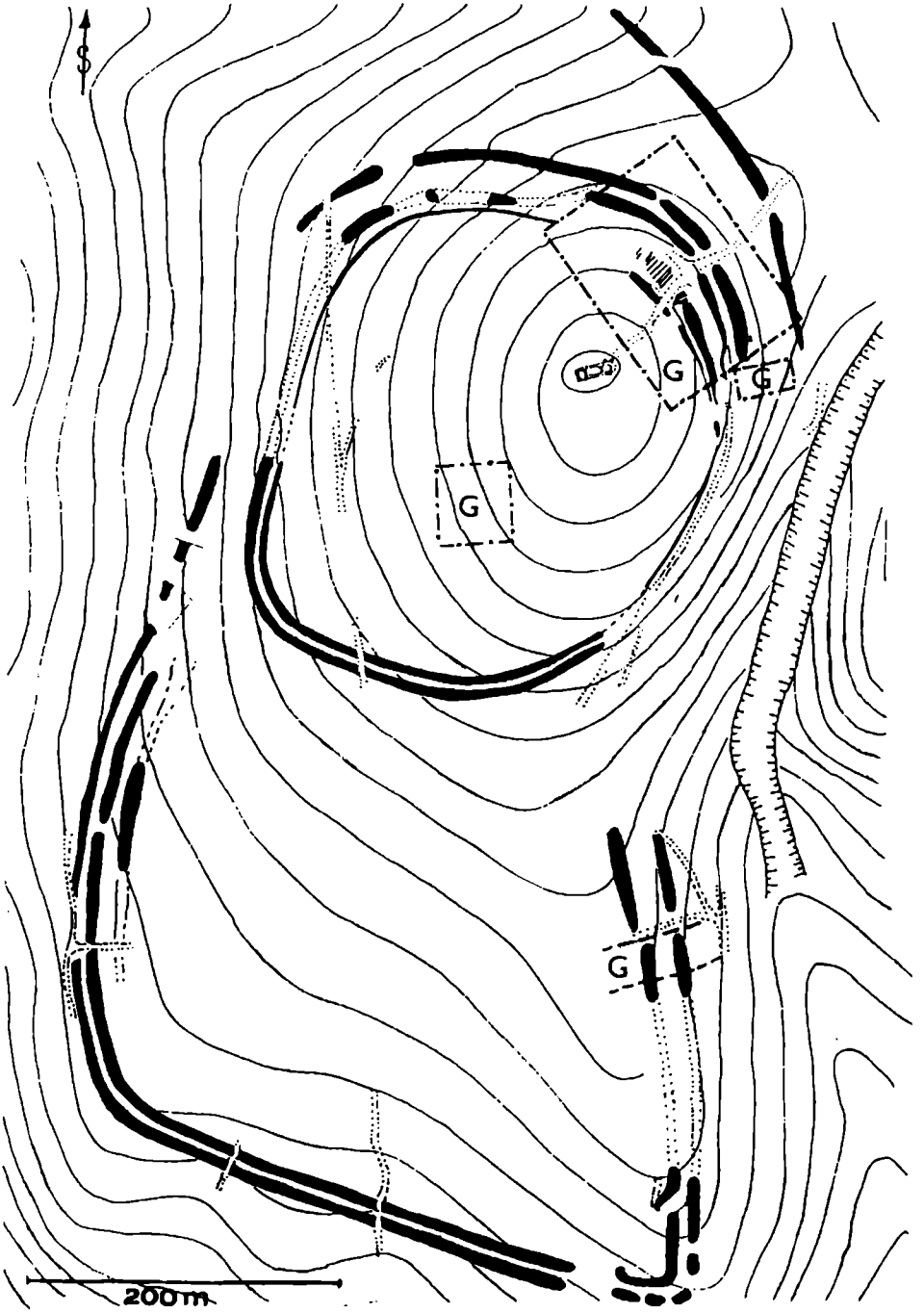

Obr. 5. Plánek hradiska sv. Klimenta. Průběh opevnění a místa zkoumaná geofyzikálními metodami (označeno G) upraveny dle: ZACHERLE 1987, 22, obr. 1.

3. k antropologickému zhodnocení objevených hrobů,
4. k zaměření opevnění.

IV.1. „Staroslovanské mohylníky"

K průzkumu oněch kopečkovitých náspů hlíny podél vnějšího opevnění západní a jižní strany předhradí vedla mezi lidmi velmi rozšířená domněnka, že se jedná o staroslovanské hroby překryté násypy (počítalo se asi se 60 mohylami). Sondáže z let 1930–31 (doprovázené zprávou K. Hanáka) a především výzkum z roku 1958 ukázaly, že jde o navršení zeminy či o vývraty stromů omylem považované za mohyly. Negativní výsledek zjištění podpořila i absence nálezů. Představa o svatoklimentském mohylovém pohřebišti tedy definitivně padla.

IV.2. Kostel sv. Klimenta

Mnohem složitější byla geneze teorií o stavebním vývoji svatoklimentského kostela. Patrně nejstarší plán základů tohoto kostela pochází z konce minulého století od R. Čechmánka (obr. 6). Naprosto však neodpovídá později publikovaným zjištěním ani dalšímu plánku téhož autora. V. HRUBÝ (1959, 50) v této souvislosti uvažoval, že půdorys mohl vzniknout zaměřením vyskládaných zídek rozpadlého zdiva v domnění, že se jedná o skutečné základy kostela.

Další plán, zachycující loď o šíři asi sedm metrů, přinesl František Přikryl roku 1890. Na východě navazuje na loď výrazně protažená apsida (nedosedající na loď v celé její šíři), na západě pak obdélná předsíň se dvěma vchody, také odsazená od lodi (viz obr. 7: 1). Roku 1904 publikuje schematický plánek kostela i August Prokop. Jeho plán se od předchozího liší absencí bočního vchodu do předsíně a závěrem, tentokrát polygonálním o pěti stranách osmiúhelníka (viz obr. 7: 2). Po výzkumu provedeném v letech 1903–1905 publikoval nový plán i R. ČECHMÁNEK (1905). Předsíň a loď jsou tentokrát stejně široké. A předsíň má už jen boční (jižní) vchod. Oproti předchozím plánům je dispozice kratší o více jak 2 metry, zatímco šířka zhruba odpovídá. Ke změnám došlo i v závěru kostela. Čechmánkův výzkum totiž odhalil stopy po opěrácích. Presbytář je tedy opět o pěti stranách osmiúhelníka, opatřený však dvěma opěráky (viz obr. 7: 3) (vše viz HRUBÝ 1959, 50–51, obr. 10). K Čechmánkově výzkumu se váže ještě jeden zásah. Šlo o průkop na východní straně závěru mezi oběma jím objevenými pilíři. Sonda o rozměrech 100 x 100 cm se posléze stala kamenem úrazu při určování původní dispozice stavby, potažmo jejího stáří. Čechmánkem probourané základy byly totiž dodatečně vyzděny a v roce 1969 došlo navíc k nadezdění celého základu kostela (ZACHERLE 1987, 31).

Ještě roku 1905 podal plán totožný s Čechmánkovým také Jan Nevěřil. K základům kostela z lomového pískovce kladeného na maltu se pak vyjádřil i I. L. Červinka a F. Adámek (HRUBÝ 1959, 51). Červinkův plánek je ale pouze upravená varianta verzí F. Přikryla a A. Prokopa.

Diskuse o stavebním vývoji kostela se znovu otevřela po publikaci výsledků revizního výzkumu, který na akropoli na přelomu 50. a 60. let prováděli V. Hrubý a V. Ondruš. Po bezvýsledném průzkumu v místech, kde stávala dřevěná kaplička, přistoupil V. Ondruš k obnažení vnějšího zdiva kostela. Tak byla odkryta stavba o vnější délce 2 520 cm. Na podélnou loď o délce 925 cm a šíři 700 cm navazoval vně polygonální a uvnitř takřka polokruhový závěr. Na západě nasedala na loď ještě předsíň. Ta dosahovala délky 440 cm, šíře rovněž 700 cm. Kněžiště bylo dlouhé 800 cm, široké 520 cm. Síla zdiva činila 80–90 cm v lodi, v závěru bylo zdivo mocné od 90–120 cm (ONDRUŠ 1965, 114) (rekonstrukce viz obr. 8). K vnější straně závěru náleželo celkem šest symetricky umístěných opěrných pilířů. Právě

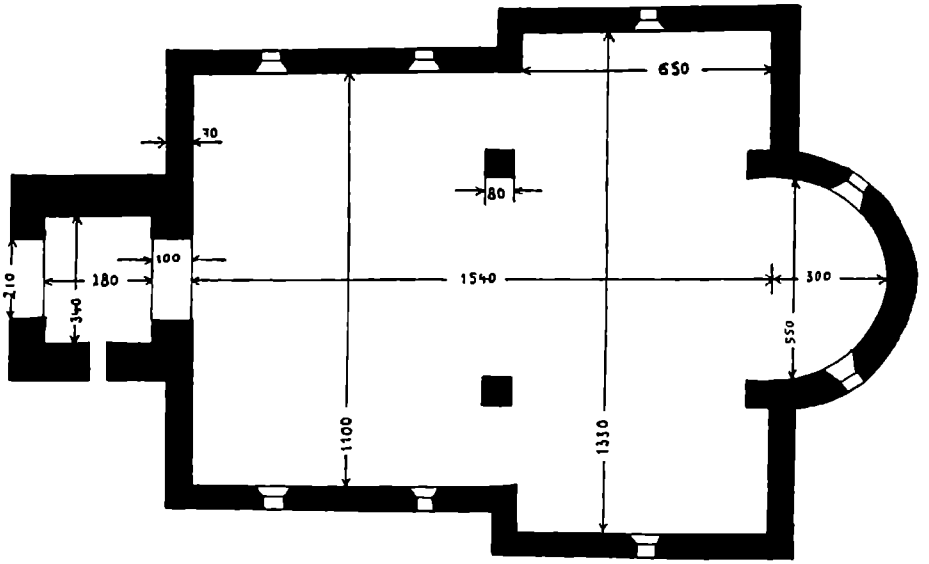

Obr. 6. Hradisko sv. Klimenta. Původní plánek kostela podle R. Čechmánka, konec 19. století. Podle: HRUBÝ 1959, 50, obr. 9.

ty shledal autor výzkumu až jako mladší přístavbu, neboť se mu nejevily svázané se zdivem. Také způsob opracování kamenů a kvalita malty byly interpretovány jako odlišné. Rovněž vlastní loď a předsíň měly vzniknout v různých časových úsecích. Nejdříve (zvažováno je 9. století) tak mělo vzniknout kněžiště s půlkruhovým závěrem. Později k němu byla přistavěna chrámová loď. Nakonec (tedy někdy v době trvání augustiniánského probošství) měla být vystavěna předsíň (V. Ondrušem uváděná jako nartex), gotické opěrné pilíře a mělo dojít k zazdění původního vchodu do kněžiště.

Ve vzdálenosti asi 80 m západně od kostela zachytil V. Ondruš ještě neporušené středohradištní kulturní vrstvy se zlomky omítkové malty. Přítomnost malty indikující existenci stavby s omítnutými stěnami již v 9. století vedla V. Ondruše k dataci nejstarší části stavby do velkomoravského období.

Poznatky archeologie se záhy dočkaly komentáře z řad historiků umění (KOTRBA 1964, 354–356). V. Kotrba se ještě před zveřejněním výsledků výzkumu V. Hrubého a V. Ondruše poněkud ohradil proti velkomoravskému stáří zjevně gotizujícího závěru. Kalkuloval ovšem s velkomoravským stářím lodi a předsíně. Menšímu obdélnému prostoru na západě stavby interpretovanému jako předsíň, eventuálně nartex, pak přisoudil funkci mnišského obydlí – kenobia. Jisté obdoby pro toto dispoziční řešení a podporu své hypotézy shledával v půdorysném řešení karolínského kostela z Naubornu (Hessen), kostela z Lęczyce u Poznaně a také v půdorysu kláštera basiliánů v maďarském Vyšehradě (Visegrád; oba z 11. století; obr. 9).

Po Kotrbově práci se kostel na hradisku sv. Klimenta dočkal zájmu historiků umění znovu, a to během roku 1976, kdy zde někdo v závěru lodi založil amatérskou sondu (KONEČNÝ – KUDĚLKA – MALINOVÁ – SAMEK 1977–1978, 41). Obvodové zdivo zá-

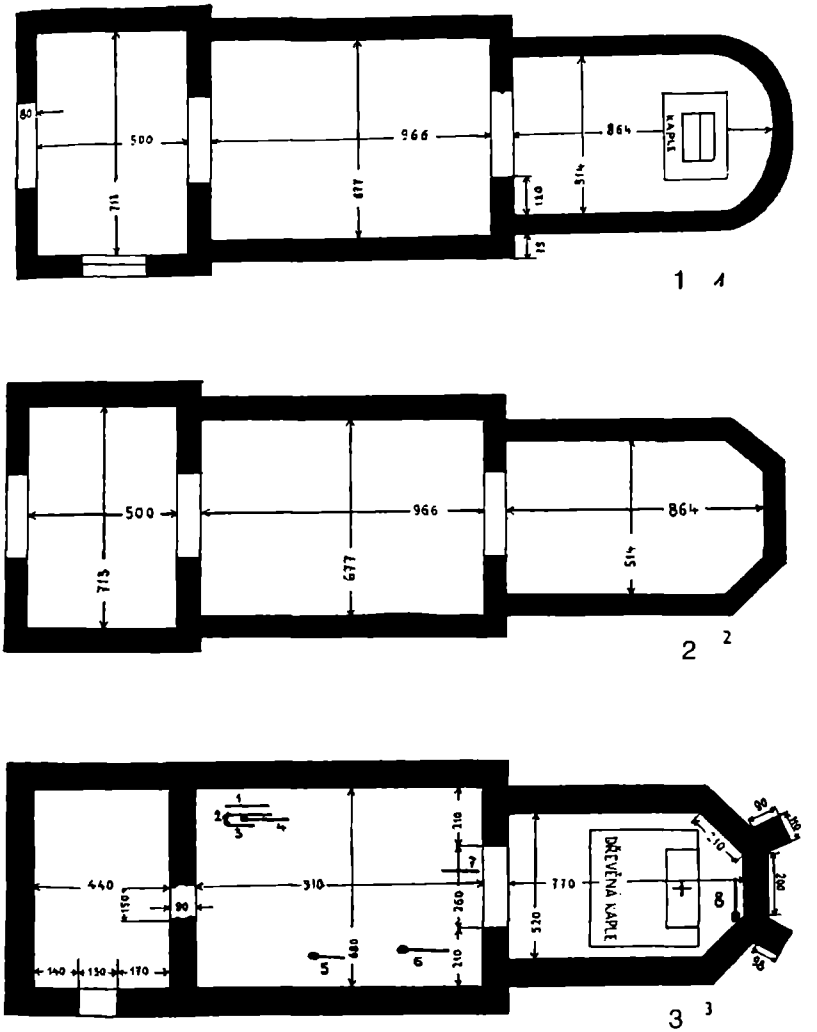

Obr. 7. Půdorysy kostela sv. Klimenta. 1 – plánek F. Přikryla; 2 – plánek A. Prokopa; 3 – plánek J. Nevěřila a R. Čechmánka. Vznikl na základě výzkumu z let 1903–1905. Podle: HRUBÝ, 1959, obr. 10.

věru svázané (alepoň v místě sondy!) s gotickým opěrákem, stejně jako předstouplé zdivo základové podnože, vedlo zmíněné autory k jednoznačnému závěru. V protikladu se zjištěním V. Ondruše bylo konstatováno, že stavba kostela tak mohla vzniknout až v pozdním středověku, a to nejspíše v souvislosti s augustiniány.

Přítomnost malty v objektu z 9. století je tak prozatím jediným a navíc nepřímým důkazem pro existenci zděné stavby v tomto období (ONDRUŠ 1965, 115) a dosud žádná taková stavba (ať už sakrální či profánní?) přímo archeologickým výzkumem zjištěna nebyla. Navíc výzkum, který by se na dokumentaci půdorysu kostela a jeho stavebního vývoje (nej-

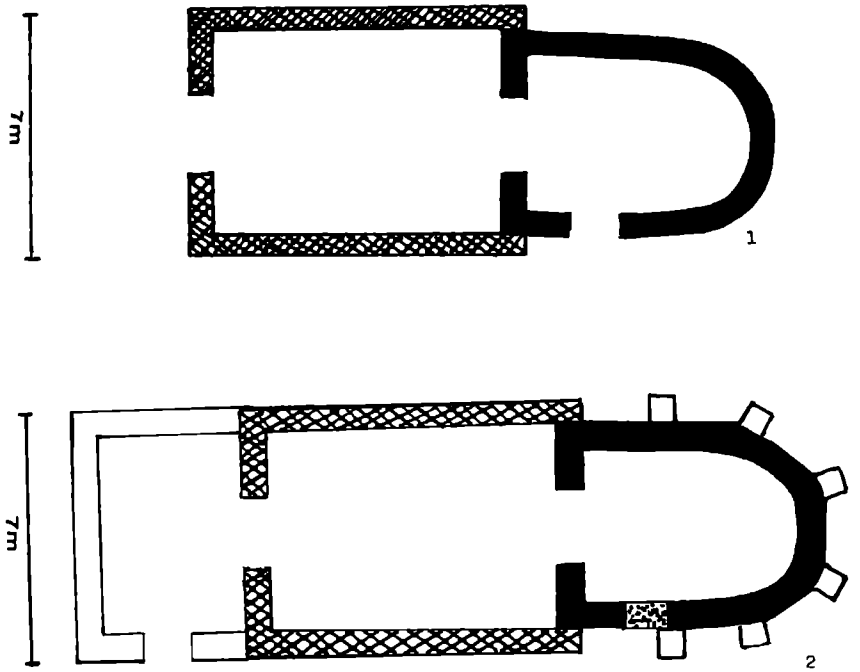

Obr. 8. 1 – předpokládaný půdorys kostela sv. Klimenta v 1. a 2. stavební fázi. Upraveno dle V. Ondruše; 2 – předpokládaný půdorys kostela ve 3. (augustiniánské) stavební fázi. Upraveno dle R. Čechmánka a V. Ondruše. ■ – zdivo 1. stavební fáze; ▩ – zdivo 2. stavební fáze; □ – zdivo 3. stavební fáze; – úpravy ve 3. stavební fázi.

lépe vlastním stavebně historickým průzkumem) soustředil, by měl dnes už značně ztíženou situaci. A to nejen vzhledem k nešetrné nadezdívce základů, ale také vzhledem k dodatečnému zazdění Čechmánkova průkopu v závěru kostela, který by bylo třeba odlišit. V souvislosti se zvažovaným velkomoravským kostelem na hradisku navíc zaráží absence pohřbů z velkomoravského období, popřípadě absence alespoň ojedinělých nálezů z později (středověkým osídlením) rozrušených hrobů.

IV.3. Kosterní pozůstatky

Podle lidového podání se hradisko sv. Klimenta stalo nejen dočasným útulkem ostatků sv. Klimenta, ale mělo se stát i místem posledního odpočinku věrozvěsta Metoděje pohřbeného údajně vsedě za oltářem (srov. např. HRUBÝ 1959, 21–27, 56; ONDRUŠ 1965, 112; STAŇA 1996, 5–23). Možný Metodějův hrob byl tak na hradisku sv. Klimenta různými amatérskými výkopci a zájemci o historii intenzivně hledán už od milenia příchodu věrozvěstů na Velkou Moravu. Výmluvně to ilustruje i skutečnost, že na to, kde je na hradisku sv. Klimenta Metoděj pohřben, byla dokonce v lednu 1931 dotázána stigmatizovaná Terezie Neumannová (SKLENÁŘ 1977, 158–165). Předválečné osudy hledání Metodějova hrobu jsou však spojeny ještě s jedním ženským jménem. Iniciátorkou výkopů v trati „Hroby" (se-

Obr. 9. Půdorysy kostelů s připojeným kenobiem na západě dispozice.
9: 1 – Naubom (Hessen) – karolínský kostel;
9: 2 – Lęczyca, Poznaňsko, 11. století;
9: 3 – Visegrád, Maďarsko, 11. století. Upraveno podle KOTRBA 1964, 355, obr. 9.

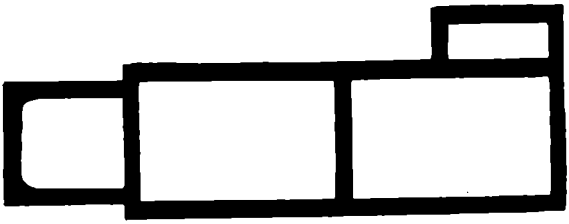

1

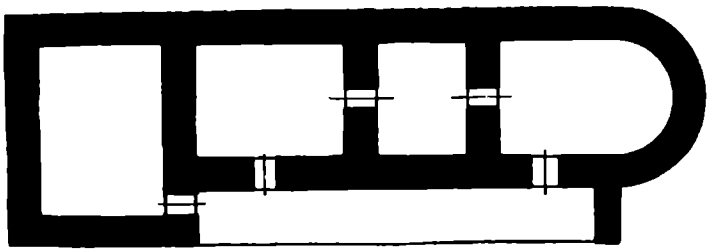

2

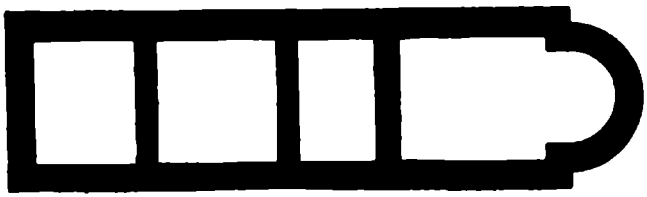

3

verovýchodně od vlastní plochy hradiska) s cílem najít pozůstatky slavného věrozvěsta se stala roku 1926 domkářka ze Stupavy Klementina Maštalířová. Jí je přičítán také „objev" (1932–1933) dvou podvržených náhrobních kamenných desek s vyrytým „staroslověnským" textem označujícím Metodějův hrob (obr. 11).

Také zmíněný výzkum R. Čechmánka (1903–1905) si kladl za cíl najít hrob tohoto slavného muže. A jeden z objevených hrobů, který lidovému podání pohřbu Metoděje nejlépe odpovídal, byl výkopci skutečně interpretován jako hrob tohoto světce. V rámci výzkumu však bylo nalezeno větší množství kosterních pozůstatků. Pod 50 cm silnou vrstvou kamenné a maltové drti v levém rohu chrámové lodi, jejíž podloží tvořil špinavě žlutý písek promíchaný kamením, narazil R. Čechmánek na velký společný hrob vykopaný ve skále, v němž ležely 4 kostry zasypané kamením. Prvé, ležící podél zdi, scházela lebka. Vedle ležela kostra asi 24-leté ženy. Ještě dále spočívala kostra asi 5-letého dítěte. Čtvrtý nebožtík měl hlavu vloženou do klína kostry druhé. Pátý nebožtík byl objeven u středu pravé zdi lodi s lebkou na dvou místech proraženou. Další kostra se nacházela při téže zdi více na východ a u vchodu do presbytáře spočinula kostra sedmá, opět bez lebky. Všechny hroby byly bez milodarů, kostry ležely naznak, s rukama podél těla, orientovány západ–východ. Při zdi uvnitř kněžiště ležela osmá – neúplná – kostra muže, opět bez milodarů (rozmístění hro-

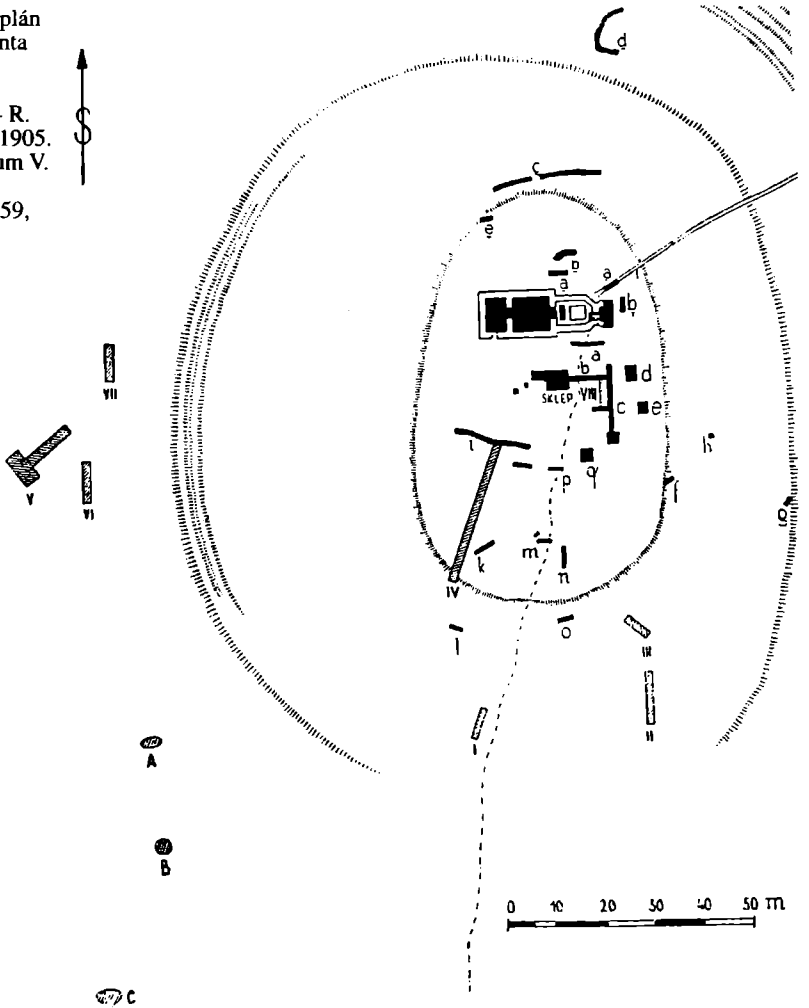

Obr. 10. Celkový plán hradiska sv. Klimenta s vyznačením výzkumných sond. Černě zakreslené – R. Čechmánek 1903–1905. Čárkované – výzkum V. Hrubého 1958. Podle: HRUBÝ 1959, 35, obr. 3.

bů viz obr. 7:3). Popisovaná nálezová situace, stejně jako u lebky nalezený asi 5 cm dlouhý zbytek dubového dřeva, pak nálezce vedl k úvaze, že posledním nebožtíkem by mohl být arcibiskup panonský Metoděj a kousek dřeva interpretoval jako pozůstatek biskupské berly. Na základě tohoto domnělého Metodějova hrobu pak tentýž autor vyslovil v roce 1907 přesvědčení, že sv. Metoděj založil na Moravě klášter, a to na hoře sv. Klimenta u Osvětiman a že zříceniny tamní svatoklimentské kaple pocházejí z 9. století (srov. HRUBÝ 1959, 40). Metoděj prý měl zemřít jako prostý mnich tamního kláštera a jako mnich tam byl také pochován bez odznaků svých bývalých hodností.

Pozdější antropologický posudek J. Chochola z roku 1950 (CHOCHOL 1959, 60–63) prokázal, že kosterní pozůstatky domnělého Metoděje představují ve skutečnosti kosti z nejspíše 4 jedinců. Po vyloučení do souboru nepatřících článků a zvířecích kostí, dospěl antropolog k názoru, že kosterní pozůstatky náležely jedinci pohlaví mužského, tělesného vzrůs-

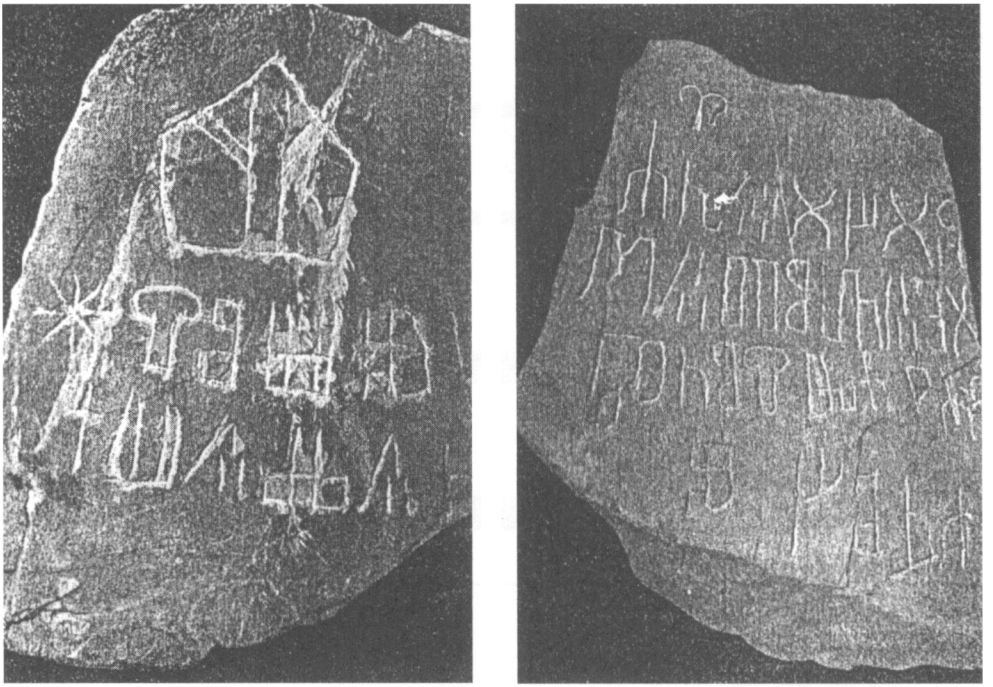

Obr. 11. Domnělé kameny z hrobu sv. Metoděje „objevené" v letech 1932–1933. Podle: HRUBÝ 1959, obr. 12.

tu kolem 170 cm, dosti robustní tělesné stavby s dobře vyvinutou muskulaturou. Tento muž utrpěl zlomeninu pravé lýtkové kosti, není vyloučeno, že po jejím zhojení kulhal. Podle obroušení žvýkacích ploch zbývajících zubů a podle charakteru srůstu lebečních švů stanovil, že jedinec zemřel kolem 60. roku věku. Na základě srovnávacího materiálu a s důrazem na analogie v opotřebování chrupu vyslovil J. Chochol názor, že kostra by mohla pocházet ze 13.–15. století.

Roztroušené lidské kosti odhalily v prostoru kněžiště také výzkumy Moravského muzea. Kromě nich byly objeveny i dva hroby po stranách presbytáře. Předchozí i tyto kosterní nálezy přičítal V. Ondruš až středověkému (augustiniánskému) osídlení.

Velkomoravské pohřebiště, popřípadě jednotlivé hroby datované do tohoto období tedy na lokalitě doposud zjištěny nebyly. Ačkoli se předpokládá, že právě z rozrušeného hrobu by snad mohl pocházet blíže nestratifikovaný nález zlaté byzantské mince – solidu císaře Theofila (829–842). Byl nalezen na hradisku v letech 1922–1923 Vítězslavem Glozou z Koryčan (obr. 12). Také J. SEJBAL (1959, 63–64) spojoval nález mince s hrobovým celkem. Vedla jej k tomu zachovalost mince a stopy po ražebním lesku, což by dokazovalo, že mince se brzy po svém vyražení dostala do země (HRUBÝ 1959, 64). Bližší nálezové okolnosti však známy nejsou. Prozatím neověřený je také údaj o existenci údajně ještě jedné mince, rovněž solidu, pocházející ze sběrů na hradisku (za informaci děkuji J. Pavelčíkovi).

IV.4. Opevnění hradiska

Co se vlastního opevnění týče, tvoří jej vnitřní hradba dřevohlinité konstrukce s čelní kamennou zdí a vnější val s předsazeným příkopem (GALUŠKA 1993, 73–74; PROCHÁZKA

Obr. 12. Zlatý byzantský solidus císaře Theofila (829–842) z hradiska sv. Klimenta. Podle: HRUBÝ 1959, obr. 13.

1990, 294; viz též kap. I). V. Hrubý předpokládal, že vnější opevnění není dobudováno. Tuto hradbu dává do souvislosti s „druhou etapou výstavby hradiska" (HRUBÝ 1959, 32). Na základě „nedokončenosti" vnějšího opevnění autor soudí, že se se stavbou opevnění nezačalo na celém obvodu hradiska současně. Nejprve počala její výstavba na místech nejsnáze přístupných, tedy na západní straně. Kubatura hlíny vyhozená při hloubení příkopu dle V. Hrubého nedostačovala na násyp hradby – valu, takže byla doplňována zeminou shromážděnou snad z terénních úprav hradiska. Kopcovité náspy hlíny na jihovýchodním úseku fortifikace považoval týž autor za počáteční fázi při budování opevnění. Podrobnější terénní průzkum lokality však ukázal výrazné sesuvy půdy, které poněkud znepřehledňují situaci kolem opevnění (ZACHERLE 1987, 33). Tentýž autor však uvažuje o záměrném přerušení opevnění a o možnosti existence přepážek v příkopech, které měly sloužit obranným účelům.

V. Shrnutí

Podle výsledku výzkumu V. Hrubého a V. Ondruše bylo hradisko na hoře sv. Klimenta osídleno nejpozději v polovině 9. století a předpokládáno je také dočasné osídlení během 10. a 11. věku. Tento horizont hradiska je dokumentován nálezy z blízkosti vrcholové plošiny (ONDRUŠ 1965, 115). Poté nejspíše dochází k opuštění hradiska. S příchodem augustiniánů (v polovině 14. století) lokalita znovu ožívá a definitivně zde osídlení zaniká během 16. století (HRUBÝ 1959, 49).

Přestože od výzkumu v padesátých a šedesátých letech už uplynula značně dlouhá doba, nelze ani dnes upřesnit případný charakter a intenzitu osídlení ve zvažovaném 9.–11. a 14.–16. století, jak ho svého času nastínili zmínění autoři. Nezbývá tak než se ztotožnit se Z. Měřínským v konstatování, že chronologické postavení hradiště sv. Klimenta i vý-

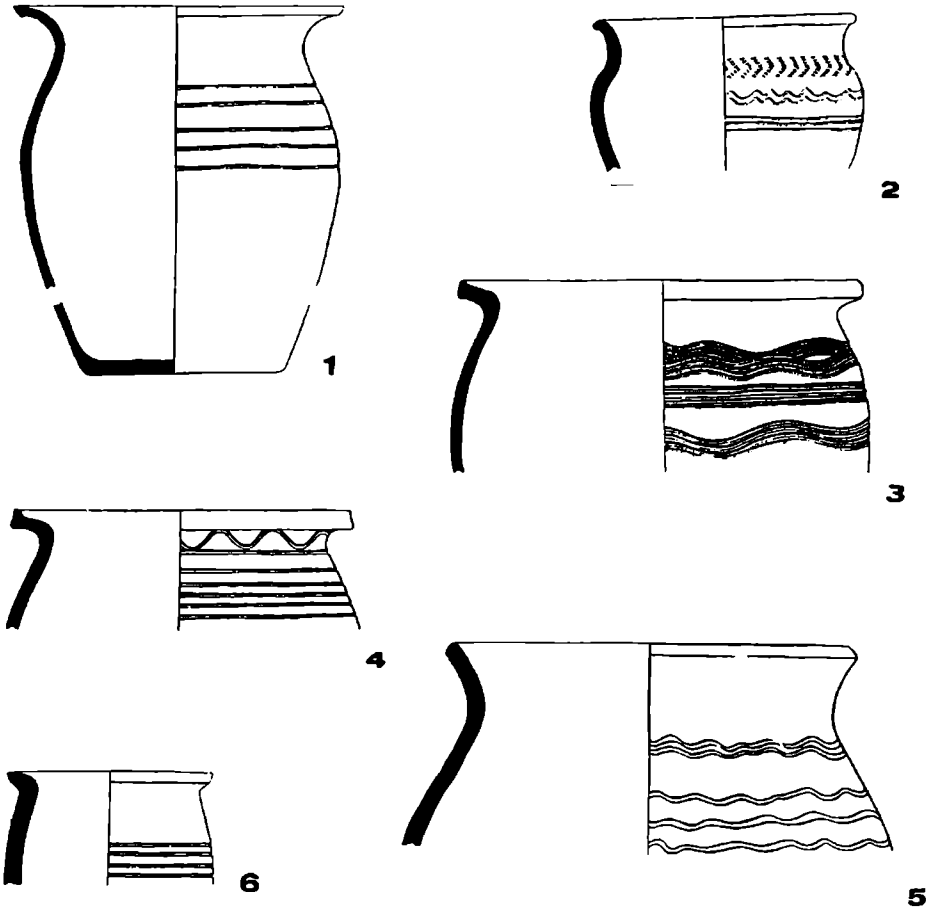

Obr. 13. Hradisko sv. Klimenta. Kresebné rekonstrukce hradištní keramiky. 1 – sonda č. III; 2–4, 6 – sonda č. V; 5 – sonda č. I. Převzato a upraveno podle: HRUBÝ 1959, 42–43, obr. 4–5.

voj jeho osídlení mohou být objasněny pouze dalším výzkumem (MĚŘÍNSKÝ 1986, 63).

Navíc není zcela vyloučeno, že hradisko fungovalo již dříve než v 9. století. Na to, že tato poloha byla osídlena už v mladším pravěku, ukazuje ojedinělý nález (celkem 6 zdobených střepů) slezského stupně kultury popelnicových polí uložených v depozitáři archeologického oddělení Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Nevíme ovšem, zda keramický materiál pochází z archeologických sond či jen z povrchových sběrů. Nedochovala se k němu totiž zpráva o nálezových okolnostech, a navíc je pod stejnými čísly veden v inventární knize materiál z jiné lokality[3]). Ani těchto 6 střepů nemůže tedy spolehlivě prokázat osídlení starší než velkomoravské. Výhodná, dobře chráněná poloha mohla přilákat osadníky v pravěku stejně dobře, jako ji posléze využili slovanští obyvatelé. Ačkoli případy slovanským lidem druhotně osazených lokalit nejsou v dané oblasti právě časté (ne úplně ověřené zůstávají lokality Velké Brdo či Klášťov-Vysoké Pole; k tomu viz STAŇA 1985, 199, tab. 1). Otázka

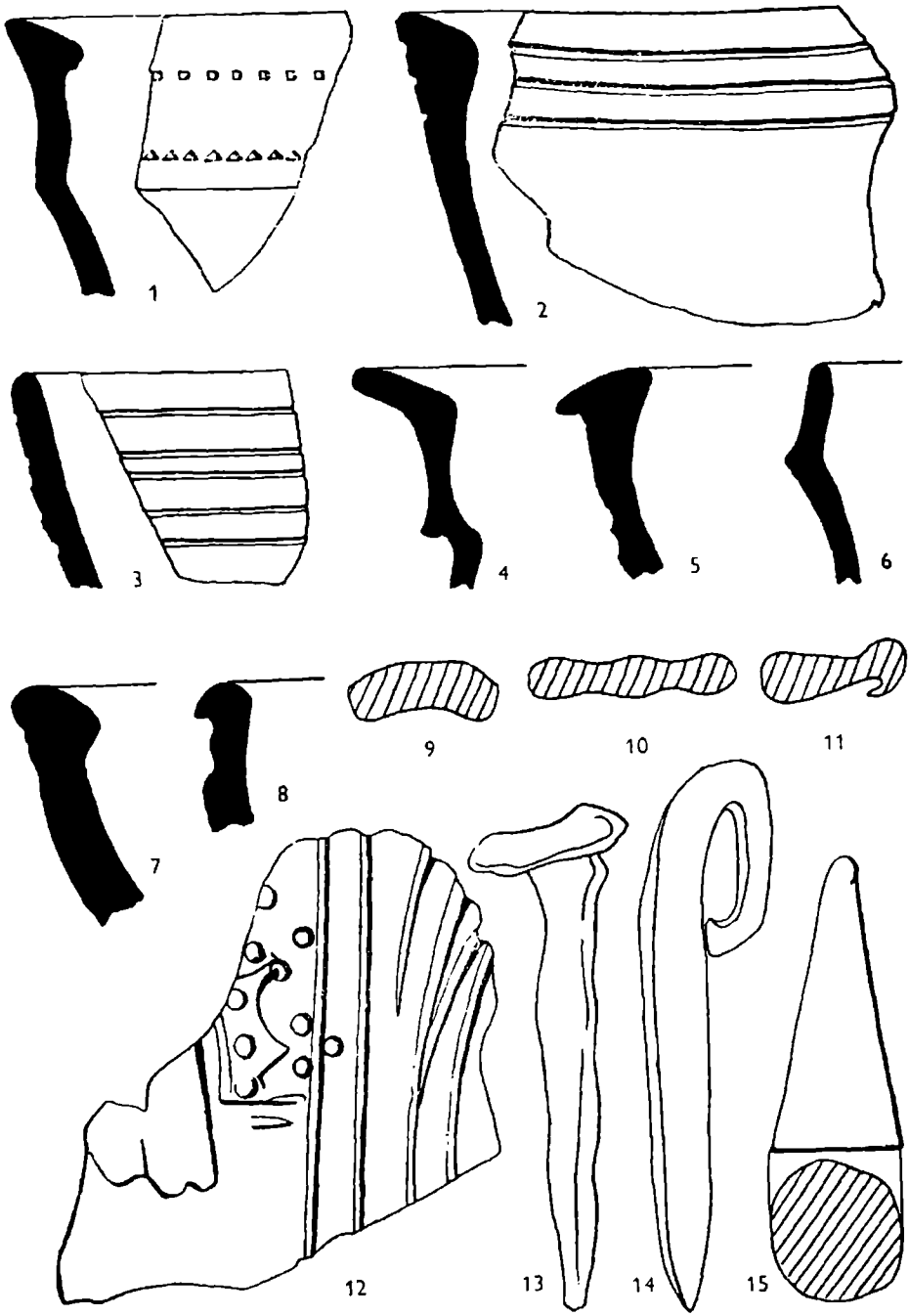

Obr. 14. Hradisko sv. Klimenta, středověké nálezy. 4, 5, 8 – sonda č. IV; 1–3, 6, 9–15 – sonda č. VII; 7 – „sklep". Podle: HRUBÝ 1959, 47, obr. 8.

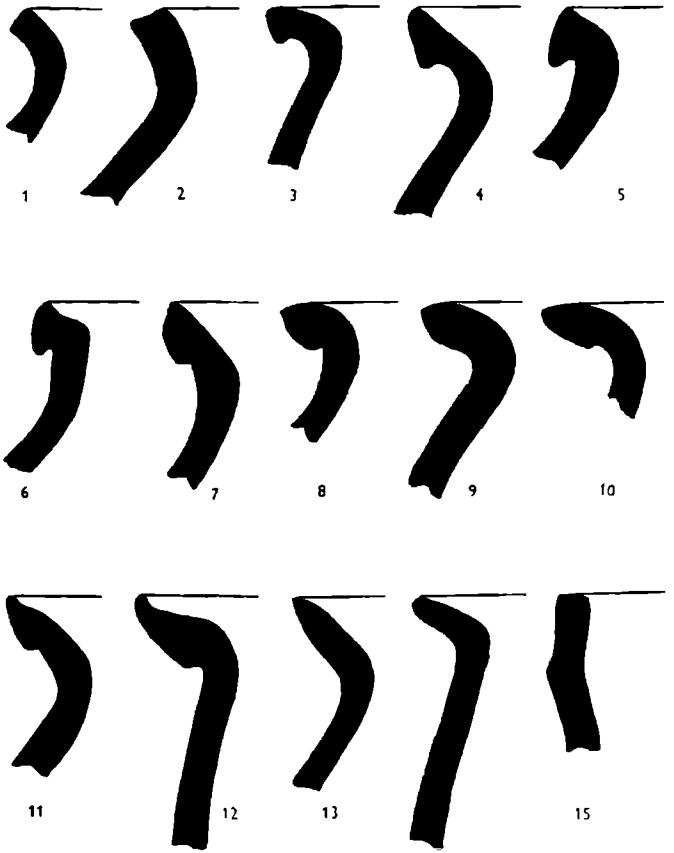

Obr. 15. Profily okrajů hradištní keramiky ze sv. Klimenta z výzkumu V. Hrubého.
12 – sonda č. I;
1, 6, 10, 13 – sonda č. II;
2–5, 9, 14 – sonda č. V;
7, 8, 11 – sonda č. VI;
15 – povrchový nález.
Podle: HRUBÝ 1959, 45, obr. 6.

osídlení sv. Klimenta v pozdní době bronzové, stejně jako možnost existence opevnění již v době popelnicových polí zůstává tedy nedořešená.

Doložené a zdokumentované je až slovanské a středověké osídlení. Dokumentuje ho i materiál uchovávaný ve fondu Slováckého muzea v Uherském Hradišti (obr. 16). Ani o tomto keramickém souboru toho mnoho nevíme, neznáme datum získání, ani autora výkopu, dochoval se pouze údaj, dle něhož se jedná o materiál z příkopu hlavního valu[4]).

Povrchový průzkum z roku 1958 neobjevil viditelných sídlištních aktivit mezi hlavním a vnějším valem. Mezi vnitřním opevněním a vrcholovou terasou se však objevily neporušené středo- a mladohradištní kulturní vrstvy doprovázené nehojnými středověkými splachy (?) (HRUBÝ 1959, 48).

Na vlastní akropoli bylo výzkumy V. Hrubého a V. Ondruše zachyceno poměrně velké množství nálezů: středohradištní i středověké keramiky (včetně dna z loštického poháru v sondě VIII), hojnost zvířecích kostí (vesměs chovného dobytka: kráva, prase, ovce a koza), kostěné a železné předměty, kamenné brousky aj. (obr. 13–15, 21). Dle nálezů železné strusky se dokonce uvažuje i o místní hutnické výrobě či kovářském zpracování železa (ONDRUŠ 1965, 114). Zachycena byla rovněž kovolitecká dílna s nálezy tyglíků a nataveninami z barevných kovů. Objekt na zpracování železa datovaný materiálem do velkomo-

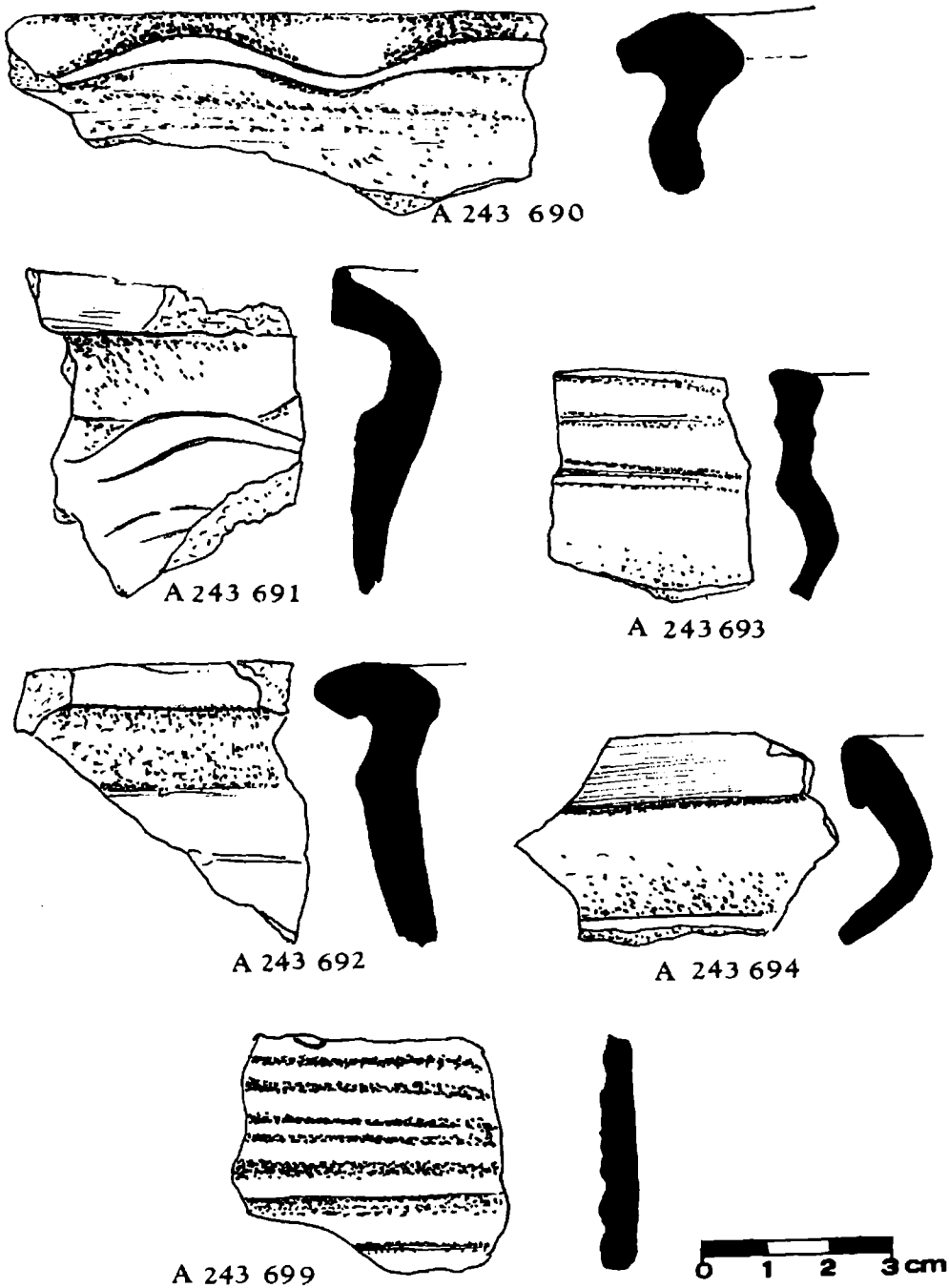

Obr. 16. Středověké nálezy z hradiska sv. Klimenta. Uloženo v depozitáři Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Kresba autorka.

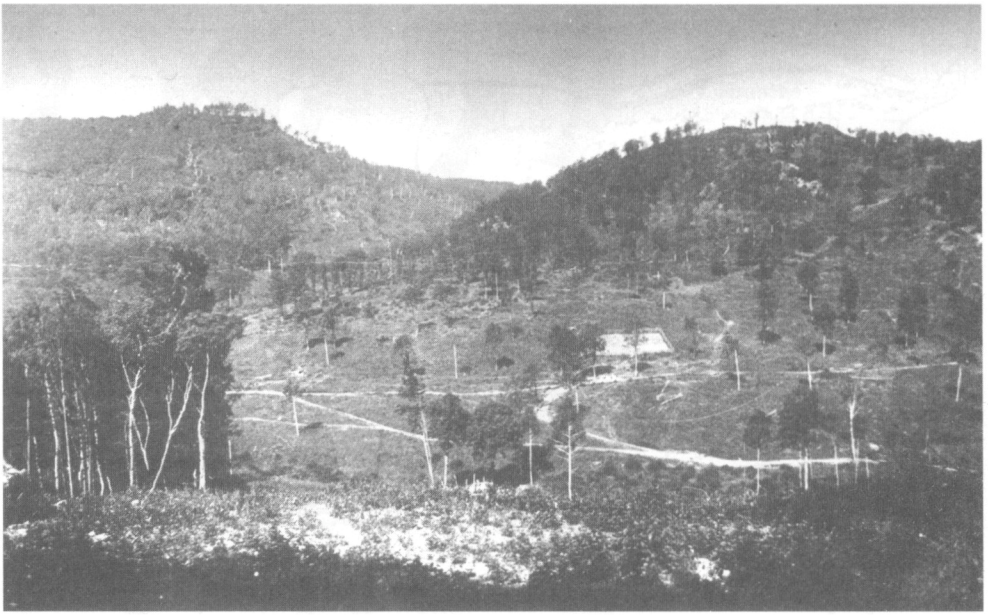

Obr. 17. Hradisko sv. Klimenta, celkový pohled. Stav z let 1903–1905. Uloženo: Slovácké muzeum, č. negativu A 34 092.

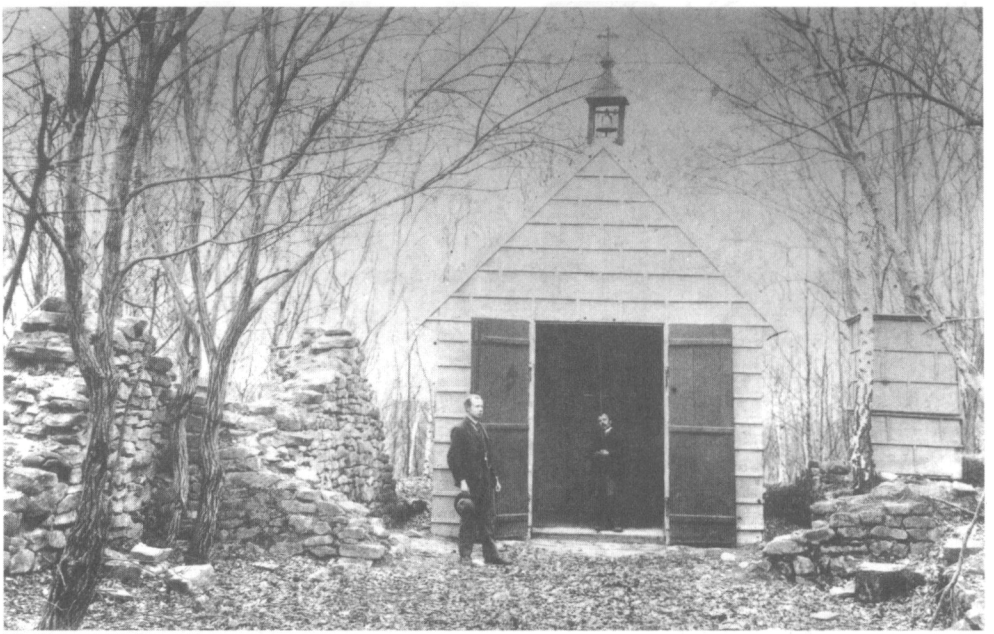

Obr. 18. Foto kaple postavené na hradisku sv. Klimenta boršovským farářem J. Studeným okolo roku 1885. Kolem kaple zachované zdivo z původního kostela. Z originálu z počátku století reprofoto L. Chvalkovský. Uloženo: Slovácké muzeum, č. negativu A 3 302.

Obr. 19. Fortifikace na severovýchodní straně. Foto M. Vaškových 1998. Uloženo: Slovácké muzeum, č. negativu D I 659.

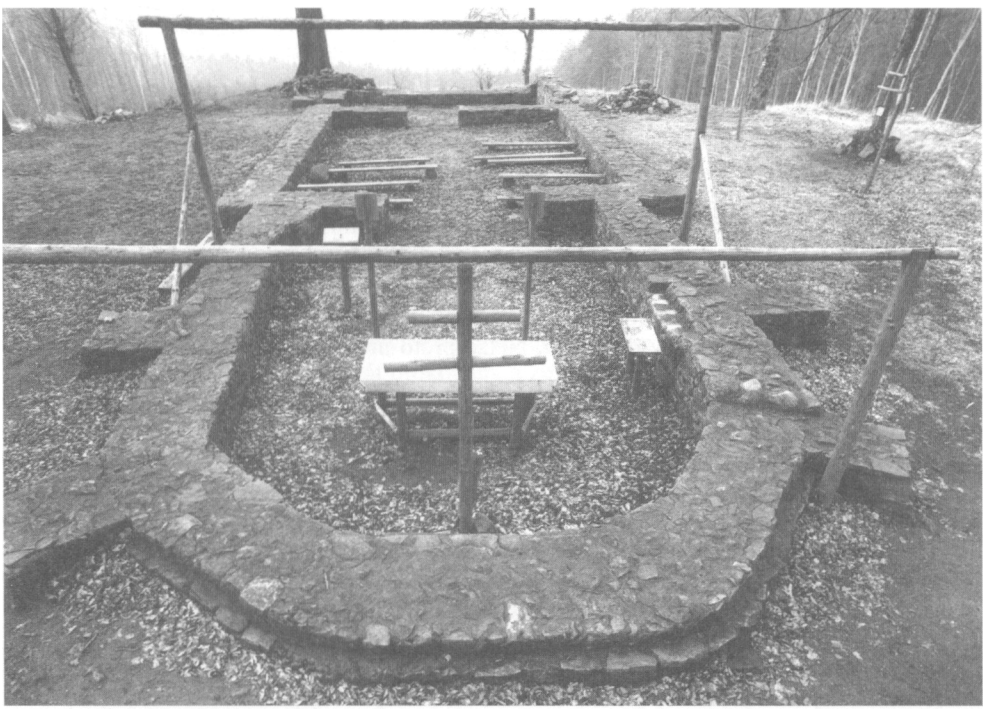

Obr. 20. Zrekonstruované základy kostela na hradisku sv. Klimenta. Stav z roku 1995. Dobře jsou patrné i nežádoucí zásahy společnosti sv. Gorazd. Foto L. Chvalkovský. Uloženo: Slovácké muzeum, č. negativu A 37 248.

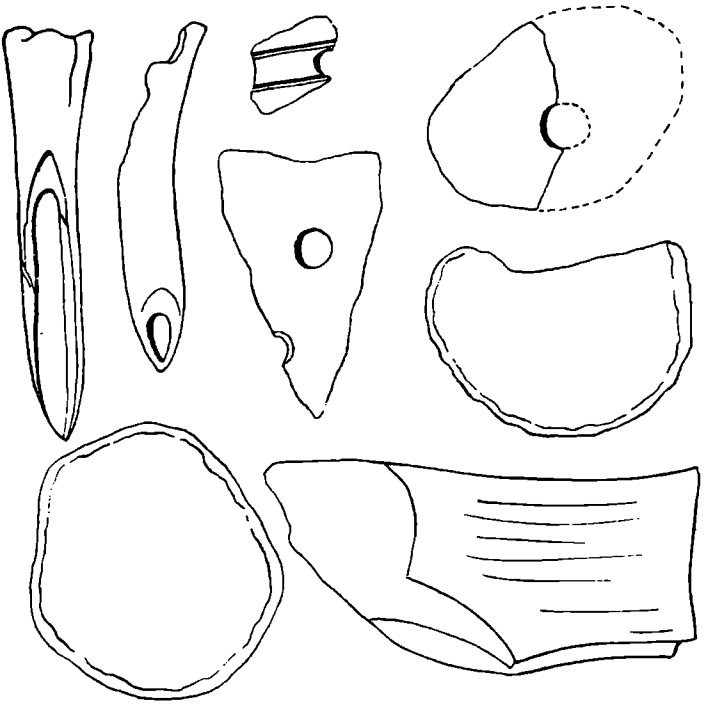

Obr. 21. Drobné hradištní nálezy ze sondy č. V z výzkumu V. Hrubého. Podle: HRUBÝ 1959, 46, obr. 7.

ravského období potvrdil i výzkum z roku 1989 (GALUŠKA 1993, 73). Zaznamenány byly rovněž stopy po obydlí s kamenným ohništěm. Řada příbytků navazujících na sebe datovaných keramikou do 9. století, měla stát asi 40–50 metrů na západ od kostela (ONDRUŠ 1965, 114).

V. Ondruš a V. Hrubý předpokládali, že v období nejintenzivnějšího osídlení hradiska v 9. století byl vybudován hlavní val. Během 10.–11. století měl pak vzniknout „nedokončený" vnější val (např. ONDRUŠ 1965, 114). Připomeňme jen, že vlastní opevnění nebylo dosud archeologickými nálezy datováno. Nelze proto určit jednotlivé fáze jeho budování, jak se o to pokoušel V. HRUBÝ (1959).

Někde na pomyslné časové lince 9.–15. století leží i zmíněné tři (?) stavební fáze zdejšího kostela. Ztotožnit jednu (tedy první či první a druhou) přímo s aktivitami v době velkomoravské by bylo ale více než odvážné. Taktéž nález malty ve velkomoravském objektu v sondě V. Hrubého číslo VI je indicií a nikoliv důkazem možné existence velkomoravské zděné stavby.

Pro úplnost připomeňme ještě i Čechmánkovo zjištění z počátku století. Ten odkryl podélný podzemní prostor jižně od kostela. Plocha označovaná jako „podzemní chodba", „sklep" či též „kuchyň" o rozměrech 450 x 400 cm byla vyhloubena ve slínu do hloubky 280 cm. Překlenovala ji asi 50 cm mocná vrstva propálené mazanice, která se během výkopových prací zřítila. Zachycen byl rovněž vchod ze západní strany tvořený 410 cm dlouhým a 200 cm širokým slínovým svahem (viz obr. 10).

Tolik tedy ke chronologickým aspektům. Zbývá se však vyjádřit k neméně ožehavé otázce, tedy k vlastní funkci a postavení hradiska. Na konci padesátých let se vyslovil V. HRU-

BÝ (1959, 54–59) pro náboženský význam sv. Klimenta. Vznikl tak obraz trvaleji osídlené lokality se zděným velkomoravským kostelem, odlehlé od soudobých center. Právě odlehlost a malá rozloha lokality podle Hrubého vylučují funkci kmenového či správního centra a výhodná strategická poloha spolu s domnělým kostelem velkomoravského stáří naopak korespondují s hypotézou v ústraní situované klášterní komunity. Na základě osmi položených sond na ploše hradiska se usuzuje, že hustota tamního osídlení nebyla velká a že i charakter opevnění, seskupeného kolem svatyně, vytváří dojem raně křesťanského posvátného okrsku fungujícího během 9. století (HRUBÝ 1959, 55). Na vrcholu hradiska tak mohla být „přece jen zřízena menší mnišská obec, pečující o cyrilometodějský klenot přinesený na Moravu z Chersonesu, a tatáž obec snad měla také v tichu vyučovat otázkám víry a liturgie" (HRUBÝ 1959, 56). Rozbor souboru zvířecích kostí, v němž nebyla zastoupena lovná zvěř a ani ptačí kosti (včetně kostí slepice, husy apod.), pak vyústil ve srovnání hypotetické svatoklimentské klášterní komunity s řeholí sv. Basila, jejíž příslušníci nesměli požívat opeřence.

Poněkud zdrženlivěji uvažoval o sv. Klimentu o dvacet let později Č. STAŇA (1985, 182, 197). Autor chápe hradisko jako ústředí menší sídelní komory a vyzdvihuje jeho možnou strážní funkci. Význam strážního centra pak zvažuje i pro strategicky položenou lokalitu Klášťov-Vysoké Pole, jejíž slovanské osídlení ovšem není dosud spolehlivě doloženo.

Hradisko sv. Klimenta je skutečně jedinou opevněnou výšinnou lokalitou (pomineme-li dosud nejednoznačně prokázaný slovanský horizont Klášťova-Vysokého Pole) jihovýchodní Moravy, situovanou navíc v dosti strategické poloze. Leží stranou od významných velkomoravských center dolního Pomoraví a nese stopy osídlení trvalejšího rázu. Množství nálezů a především jejich charakter („kuchyňská keramika", kostěné proplétáčky) to dokazují více než výmluvně. Tento ráz hradiska podporuje navíc i existence výrobních objektů svědčících o kovodělných aktivitách. Uvažuje-li se tedy o sv. Klimentku jako o církevním centru již v 9. století, zdá se, že výše uvedený charakter nálezů tuto hypotézu nijak nepodporuje. A kromě nestratifikované byzantské mince, dost možná pocházející z hrobového celku, zde není ani nejmenších stop po pohřebišti z velkomoravského období, které by ke kostelíku přiléhalo. Tato (stavem výzkumů způsobená?) absence pohřbů „elity", která by bezesporu na ústředním hradisku menší sídelní komory spočinula v těsné blízkosti zvažovaného původního kostela, je skutečně zarážející. Z lokality nejsou známy žádné cennější předměty (např. součásti oděvu – gombíky, šperky, nákončí, ostruhy), které by tyto pohřby mohly signalizovat. Naopak, hradisko vykazuje běžné projevy hospodářských a v domácnostech prováděných činností a neprojevuje se žádnými odchylkami směrem k religióznímu charakteru.

Není však vyloučeno, že tolikrát prokopaný a značně narušený povrch hradiska může do budoucna přinést i v této oblasti řadu překvapení. Ty však bez potřebného systematického či jen revizního výzkumu a pouze od klávesnice počítače můžeme jen stěží předvídat. Dosavadní dílčí zjištění a pozorování jsou vhodnou průpravou právě pro systematický výzkum[5]).

Poznámky

1) Touto cestou bych ráda poděkovala za vstřícné poskytnutí zde publikovaného plánu S. Zacherleho PhDr. L. Galuškou, CSc.
2) Důkladně se rozborem písemných zpráv i případných falz vztahujících se k lokalitě zabývají V. HRUBÝ (1959) i J. M. VESELÝ (1963; 1969). Z těchto důvodů odkazuji proto na výše citované práce a sama se zaměřuji jen na jeden, ovšem velmi důležitý písemný pramen.
3) Vzhledem ke stavu depozitáře archeologického oddělení Slováckého muzea po povodni 1997 i vzhledem k poměrně častým personálním změnám na oddělení však materiál není v současné době k dispozici.

4) Je tento materiál snad totožný s tím, který získal roku 1972 při zjišťovací sondáži v blízkosti hlavního valu R. Snášil (MICHNA 1973, 194)?
5) Ráda bych poděkovala prof. PhDr. Z. Měřínskému, CSc., za jeho cenné rady a připomínky, jimiž mi byl při psaní tohoto článku nápomocen.

LITERATURA

ČECHMÁNEK, R. 1907: Rok úmrtí a hrob sv. Metoděje, rkp.
ČERVINKA, I. L. 1928: Slované na Moravě a říše Velkomoravská. Brno.
FIALOVÁ, V. 1952: Tábor moravských husitů v Nedakonicích, ČMMZ, vědy společenské XXXVII, 346–360.
GALUŠKA, L. 1993: Archeologický výzkum na slovanském hradišti sv. Klimenta u Osvětiman 1989 (okr. Uherské Hradiště), PV 1989, 73–74. Brno.
HANÁK, K 1932: Činnost spolku za rok 1931, SbVel III, NŘ, 3–5.
– 1933: Výroční zpráva o činnosti spolku, SbVel IV, NŘ, 1933, 4–6.
HAŠEK, V. – MAYER, S. 1976: Výroční zpráva úkolu č. 1701 Aplikace geofyzikálních metod v archeologii. Etapa 1975. – 2.3.1. Hradisko sv. Klimenta u Koryčan. 22–27, příl. 5–10.
HRUBÝ, V. 1959: Velkomoravské hradisko sv. Klimenta u Osvětiman, ČMMZ, vědy společenské XLIV, 19–59, 65–70.
– 1965: Byl nalezen hrob věrozvěsta Metoděje? In: Almanach Velká Morava, 147–149. Brno.
CHOCHOL, J. 1959: Informativní posudek o kostrových pozůstatcích z Osvětiman, ČMMZ, vědy společenské XLIV, 60–63.
KONEČNÝ, L. – KUDĚLKA, Z. – MALINOVÁ, R. – SAMEK, B. 1977–1978: Výzkum románské architektury na Moravě I, SPFFBU, F 21–22, 39–42.
KOTRBA, V. 1964: Církevní stavby Velké Moravy, Umění XII, 325–361.
MĚŘÍNSKÝ, Z. 1980: Morava za husitských válek ve světle archeologických nálezů a výzkumů, AH 5, 31–68.
1986: Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů, PA LXXVII, 18–80.
MICHNA, P. J. 1973: Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1972, VVM XXV, 190–196.
ONDRUŠ, V. 1965: Velkomoravský kostel na hradisku sv. Klimenta. In: Almanach Velká Morava, 112–115. Brno.
PROCHÁZKA, R. 1990: Charakteristika opevňovacích konstrukcí předvelkomoravských a velkomoravských hradišť na Moravě. In: Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka, 288–306. Brno.
POULÍK, J.: Archeologické výzkumy a Velká Morava, AR XV, 1963, 547–591.
SEJBAL, J. 1959: Nález zlaté byzantské mince z hradiska sv. Klimenta u Osvětiman, ČMMZ, vědy společenské XLIV, 63–64.
SKLENÁŘ, K. 1977: Slepé uličky archeologie. Praha.
SKLENÁŘ, K. – KAZDOVÁ, E. – VIGNATIOVÁ, J. 1993: Archeologické památky Čech – Moravy – Slezska. Opava.
STAŇA, Č. 1985: Mährische Burgwälle im 9. Jahrhundert. In: Die Bayern und ihre Nachbarn, Teil 2, 157–200. Wien.
– 1996: Hledáme hrob sv. Metoděje, SbVel., Třetí řada, 5–23.
VESELÝ, J. M. 1963, 1969: Svatoklimentský listář. Staré Město – Veligrad – Řím.
ZACHERLE, S. 1975: Geologická pozorování na hradisku sv. Klimenta u Osvětiman a otázka provenience velkomoravského stavebního materiálu, ČMMZ, vědy společenské LX, 79–98.
– 1987: Nové poznatky o klimentském hradisku u Osvětiman, Slovácko XXIX, 21–33. Uherské Hradiště.
ZELNITIUS, A. 1948: Sv. Kliment a hora sv. Klimenta u Osvětiman, SbVel XVI, NŘ, 1948, 65–71.

Der Burgwall von St. Kliment

Der vorliegende Beitrag befaßt sich mit der Geschichte und den bekannten Fakten über den St. Kliment-Burgwall, der sich im südöstlichen Teil des Chřiby-Gebirges an der Grenze der Bezirke

Uherské Hradiště und Hodonín befindet. An die Einleitung über die Charakteristik der Befestigung, den Umfang sowie die Gesamtlage im Terrain schließt eine Übersicht der hier durchgeführten Amateur- sowie wissenschaftlichen Grabungen an. Ferner wird eine schriftliche Nachricht vom Jahre 1358 zitiert. In dieser Quelle wurde im Zusammenhang mit der Stiftung einer Augustinianer-Probstei an diesem Ort ein schon bestehender Kirchenbau, über dessen Gründung nichts bekannt ist, erwähnt. Gemeinsam mit der überlieferten großmährischen Tradition hatte diese Erwähnung die Entstehung verschiedener Mythen über den großmährischen Ursprung der Kirche, über ihre Funktion als Lehrstelle für Priester, über ihre Bedeutung als kurzfristige Zuflucht für die sterblichen Überreste St. Kliments und über das hiesige Grab Methods zur Folge. Daran schließt eine Übersicht über die archäologische Erforschung, die eindeutig die Möglichkeit ausschließt, daß eines der Skelette mit dem Skelett des pannonischen Erzbischhofs Method zu identifizieren sei (anthropologische Analyse); die Übersicht nimmt zum Charakter der Befestigung sowie zur Besiedlung Stellung.

Das Vorhandensein eines großmährischen gemauerten Baus in dieser Lokalität ist bisher nicht eindeutig bewiesen. Nicht einmal die Ausgrabung aus den 50er und 60er Jahren bestätigte mit Sicherheit das Alter der hier erhalten gebliebenen Kirche. Aufgrund dieser Untersuchung schien das kleinere, mit einer Apsis abgeschlossene Schiff, später vielleicht umgebaut, großmährisch zu sein. Eine Sonde zur Basis der Kirche Ende der 70er Jahren erbrachte dafür jedoch keine Beweise. Demgegenüber wurde aufgrund der durchgeführten Untersuchung festgestellt, daß die Mauern der Apsis mit angebauten gotischen Pfeilern versehen waren. Die bauliche Entwicklung der Kirche sowie deren Datierung, das Alter der Befestigung und der gesamten Lokalität sind bisher ungeklärt. Beweisbar ist die Besiedlung vom 9. bis zum Anfang des 16. Jh. mit einem Hiatus zwischen dem 11. Jh. und der Mitte des 14. Jh. Einige nicht stratifizierte Funde aus der schlesischen Stufe der Urnenfelderkultur weisen jedoch darauf hin, daß die Lokalität schon früher besiedelt gewesen sein dürfte.

Abbildungen:

1. Karte mit dem St. Kliment-Burgwall, den zeitgleichen Sitzen, den Flüssen und Höhenpunkten im Gebiet. Markierung: Lokalität rechts in der Mitte – Punkte, Flüsse – Pfeil, Höhenpunkte – Kote.
2. Plan des St. Kliment-Burgwalles nach F. Přikryl. Nach HRUBÝ 1959, 29; Abb. 2:1.
3. Plan des St. Kliment-Burgwalles nach I. L. Červinka. Nach HRUBÝ 1959, 29, Abb. 2:2.
4. Plan des St. Kliment-Burgwalles. Vermessen und eingezeichnet von V. Hrubý 1958. Nach HRUBÝ 1959, Beilage.
5. Plan des St. Kliment-Burgwalles. Befestigungsverlauf und die mit geophysikalischen Methoden untersuchten Stellen (mit G bezeichnet); bearbeitet nach ZACHERLE, S. 1987, 22, Abb. 1.
6. St. Kliment-Burgwall. Ursprünglicher Plan der Kirche nach R. Čechmánek, Ende des 19. Jh. Nach HRUBÝ 1959, 50, Abb. 9.
7. Grundrisse der St. Kliment-Kirche. 1 – Plan von F. Přikryl; 2 – Plan von A. Prokop; 3 – Plan von J. Nevěřil und R. Čechmánek. Entstanden anhand der Erforschung aus den Jahren 1903–1905. Nach HRUBÝ 1959, Abb. 10.
8. 1 – Vorausgesetzter Grundriß der Kirche in der 1. und 2. Bauphase. Bearbeitet nach V. Ondruš; 2 – Vorausgesetzter Grundriß der Kirche in der 3. (Augustinianer) Bauphase. Bearbeitet nach R. Čechmánek und V. Ondruš. ■ – Mauern 1. Bauphase; ▩ – Mauern 2. Bauphase; □ – Mauern 3. Bauphase; – Umbauten in der 3. Bauphase.
9. Kirchengrundrisse mit angeschlossenem Kenobium im Westen der Disposition. 1 – Nauborn (Hessen) – karolingische Kirche; 2 – Lęczyca, Gebiet Poznań, 11. Jahrhundert; 3 – Visegrád, Ungarn, 11. Jahrhundert. Bearbeitet nach KOTRBA 1964, 355, Abb. 9.
10. Gesamtplan des St. Kliment-Burgwalles mit Markierung der Sonden. Schwarz eingezeichnet – R. Čechmánek 1903–1905. Schraffiert – Ausgrabung von V. Hrubý 1958. Nach HRUBÝ 1959, 35, Abb. 3.
11. Vermutete Steine aus dem Grab St. Methods, „entdeckt" in den Jahren 1932–1933. Nach HRUBÝ 1959, Abb. 12.
12. Goldener byzantinischer Solidus Kaiser Theofils (829–842) aus dem St. Kliment-Burgwall. Nach HRUBÝ 1959, Abb. 13.
13. St. Kliment-Burgwall. Zeichenrekonstruktionen der Burgwallkeramik. 1 – Sonde Nr. III; 2 – 4, 6 – Sonde Nr. V; 5 – Sonde Nr. I. Übernommen und bearbeitet nach HRUBÝ 1959, 42–43, Abb. 4–5.
14. St. Kliment-Burgwall, mittelalterliche Funde. 4, 5, 8 – Sonde Nr. IV; 1–3, 6, 9–15 – Sonde Nr. VII; 7 – „Keller". Nach HRUBÝ 1959, 47, Abb. 8.

15. Randprofilierung der Burgwallkeramik von St. Kliment aus der Grabung V. Hrubýs. 12 – Sonde Nr. I; 1, 6, 10, 13 – Sonde Nr. II; 2–5, 9, 14 – Sonde Nr. V; 7, 8, 11 – Sonde Nr. VI; 15 – Oberflächenfund. Nach HRUBÝ 1959, 45, Abb. 6.

16. Mittelalterliche Funde aus dem St. Kliment-Burgwall. Aufbewahrt im Depositar des Slovácké muzeum in Uherské Hradiště. Zeichnung von der Autorin.

17. St. Kliment-Burgwall, Gesamtansicht. Zustand aus den Jahren 1903–1905. Deponiert: Slovácké muzeum, Negativ-Nr. A 34 092.

18. Photodokumentation der Kapelle im St. Kliment-Burgwall, errichtet von J. Studený, dem Pfarrer von Boršov, um 1885. Um die Kapelle herum das erhaltengebliebene Mauerwerk der ursprünglichen Kirche. Reproduktion der Originalaufnahme aus dem Anfang des 20. Jahrhunderts, von L. Chvalkovský. Deponiert: Slovácké muzeum, Negativ-Nr. A 3 302.

19. Befestigung auf der nordöstlichen Seite. Photo von M. Vaškových 1998. Deponiert in: Slovácké muzeum, Negativ-Nr. D 1 659.

20. Rekonstruierte Kirchenbasis im St. Kliment-Burgwall. Zustand aus dem J. 1995. Deutliche Spuren von unerwünschten Eingriffen der St. Gorazd-Gesellschaft. Photodokumentation von L. Chvalkovský. Deponiert in: Slovácké muzeum, Negativ-Nr. A 37 248.

21. Kleine Burgwallfunde aus der Sonde Nr. V aus der Grabung V. Hrubýs. Nach HRUBÝ 1959, 46, Abb. 7.